

LA RENAXENSA,

PERIODICH DE LITERATURA, CIENCIAS Y ARTS.

SURT LOS DIAS 1, 10 Y 20 DE CADA MES.

PREUS DE SUBSCRIPCIO.

Tres mesos	9 Rals.
Al estranger, tres mesos	13 »
Ultramar, tres mesos	18 »
Un número sol.	1 »

REDACCIÓ Y ADMINISTRACIÓ.

Carrer de Jerusalem, n.º 32, primer pis.

RECLAMS.

Los subscriptors, per ratlla . . .	$\frac{1}{2}$ Ral.
Los no subscriptors, per id. . .	1 »
Passant de 10 ratllas, á preus convencio-	nals.

SUMARI.

Catalunya exceptuada; per *R. F.*—Las Arts gráficas. La litografia; per *Joan Serra y Pausas*.—Á una senyoreta (Poesia); per *Maria de Bell-lloc*.—Elegia. Á la memoria de Teresa; per *Pere Nanot-Renart*.—Los Bufos y sos admiradors; per *Ivo Bosch*.—Lo llit (Poesia); per *Antoni Careta y Vidal*.—Fullas de Llor; per *Modest Vidal*.—La nena dormida (Poesia); per *Antoni Vila y Guitó*.—Axó ha mort alló; per *Francisco Manel Pau*.—Novas.—Reclams.

CATALUNYA EXCEPTUADA.

Avans de parlar de la situació excepcional ab que Catalunya apareixeria ab sos fors y privilegis antichs devant de las demés regions d' Espanya, y dels resultats d' aquesta situació, ens ferém càrrec d' algunes observacions dels qu' invocan la restauració d' aquellas antigues Constitucions y de sa organisiació. Dihuen que no s' enten que tornin á posarse las mateixas lleys que regiren fins l' any 1714, y las mateixas corporacions legislativas y gubernativas; sino acomodar los antichs fors y privilegis á las necessitats y als adelantaments del temps, establir las corporacions forals baix altres fonaments y fer una revisió de totes las lleys de dret públich catalá qu' hi havia l' any 1714, per veurer lo qu' es encara de nos-tre temps y lo que s' hi deu cambiar.

Si se fes això ab los antichs fors y privilegis de Catalunya, ben petita fora la part d' ells que deixaria en peu la revisió; no passariam mes enllà d' una decentralisació administrativa, y encara ben *temperada, tebiona y ben prudent*, si lo revisador ó un dels revisadors hagués de ser l' Estat espanyol únic, lo de Madrid, lo de Castella, fos rey, Cárlos ó altre, fos república. L' Estat espanyol sempre se dirigeix á l' unitat, á la centralisació; veurem, sinó, quina Constitució federal ne surtirà, veurem cuan de dret no sigui més que federal, com lluytarà sempre per esser unitari de fet ó tan acostat á serho com pugui. Ab las escusas d' il-lustració, d' acceptar els adelantaments compaginables ab l' esprit dels fors y privilegis, de

seguir la corrent y l' esprit del segle, de respectar interessos respectables, d' acomodarse á las exigències del temps, l' Estat espanyol posat á revisor deixaria en peu tots los *perfeccionaments* unitaris de la monarquía constitucional, de l' absoluta y de la república unitaria que tenim ó ens te. Continuaria la mateixa centralisació.

Las provincias Vascongadas poden conservar sos antichs fors y privilegis perqu' els tenen encara, per que mes ó menos els han respectat los Goberns absoluts y constitucionals. Així y tot una revisió d' ells, sent l' Estat espanyol un dels revisors, els deixaria reduïts á la pura calavera y encara. ¿Qué succe-hiria ab los de Catalunya que per lo dret públich fa prop cent xexanta anys que son abolits?

No'ns fem il-lusions. Ab l' escusa, tornem á dir, de modificacions exigidas per lo temps, d' adaptarse á las exigències del segle y ab l' escusa del temps pas-sat baix la centralisació y l' unitat espanyola, l' Estat de Madrid, monárquic ó republicà, unitari ó federal, aniria revisant los antichs fors y privilegis de manera de ficarhi mil *adelantos* centralistes; hi hauria catalans que l' ajudarian á fer-ho: hi ha en tots los partits, en tots, fins en lo carlista y en lo republicà, catalans que no volen per Catalunya mes qu' una decentralisació administrativa.

Si en lloch de ser l' Estat espanyol lo revisor ó un dels revisors dels antichs fors y privilegis de Cata-lunya, ho sigués un rey, un príncep de la Corona d' Aragó ó sols de Catalunya, tindriam lo mateix. Los catalans monárquichs no voldrian pas que fos rey d' Aragó ó sols compte de Barcelona un particular, com era ab la monarquía goda; sino un príncep de famili-a reyal, fos lo germà del Pretendent Cárlos, fos un altre. Lo projectat rey d' Aragó, ó compte de Bar-celona, fora aixís de la familia reyal del Estat espan-yol, fora branca de l' arbre, y portaria las mateixas ideyas de centralisació, ademés de las d' absolutisme. No creyem hi haje catalanistas monárquichs qu' admetessen l' ideya d' oferir la corona catalana á un príncep de familia estranjera.

Si la revisió dels antichs fors y privilegis per aco-modarlos ab las necessitats del temps sigues feta sols

per los catalans, per Catalunya sola, tindriam ja las situacions de Catalunya—Estat, de Catalunya—República, de Catalunya separada ó confederada, de cuales situacions parlarém en següents articles. Tindriam lo cas en que se trobará Catalunya lo dia que per federalisació ó per separació, siga una veritat lo sistema federal á Espanya: Catalunya fent *da se*, arreglant sas organisacons política, administrativa, judicial, económica etc., dins de la Constitució federal espanyola, ó avans d' existir ó d' acceptar dita Constitució (1) ¿Com se faria la revisió, la modificació dels antichs fors y privilegis de Catalunya per los catalans? Si ho fessen unes Corts formadas á la antiga per bisbes, canonges, nobles, cavallers, advocates é hisendats, podria quedar en peu molta part de ditas lleys ó surtir d' aquellas Corts una legislació aristocrática, conservadora. Ninguna de las dos cosas seeria admesa per Catalunya, ahont la majoria dels habitants es democrática y progressiva. Aquí remetem lo lector al article *Catalunya privilegiada*, sobre los inconvenients y la repugnancia qu' una organisação com la dels antichs fors y privilegis presentaria per lo major número dels catalans, y sobre la poca confiança que poden inspirar á l' autonomía de Catalunya las classes *altas d' avuy en dia*, si fossen, com en lo temps antich, las de major influencia en lo govern y en lo poder legislatiu de Catalunya.

Si la revisió ó modificació de nostres antichs fors y privilegis la fessen unes Corts formadas á estil modern, per sufragi universal ó poch limitat, entranthi, com á las diputacions á Corts de Madrid y provincials, personas de classes *mitjana y baixa*, la legislació que resultaria per lo dret públich no fora ja una revisió ó modificació dels fors y privilegis; fora una legislació y una organisação novas. Cal solament recordarse de las institucions citadas en nostre article anterior com inadmisibles avuy en dia, per comprender que las classes progressivas de Catalunya, que totas las de nostre país exceptats eclesiástichs, nobles, y alguns hisendats y jurisconsults, las refugiran.

Alguns dels qu' invocan los antichs fors y privilegis de Catalunya donan encara á questa invocació un sentit mes restret que lo de revisió, modificació y acomodament de dita legislació; l' hi donan lo sentit de una simple excepció de Catalunya entre las demés regions de Espanya. Demanan solament que Catalunya estiga lliure de las quintas ó autres serveys militars forçosos, de certs pagos, com ja ho estava baix los Borbons absoluts, y de algunas autres cargas. En aquest cas no tindrian Catalunya com Estat, ni tan sols com provincia privilegiada; sino com provincia solament exempta ó exceptuada en algunas cosas. En aquest cas no hi ha bastant motiu, no hi ha rahó ni llògica per invocar per tant poca cosa los fors

y privilegis que subsistiren fins l' any 1714. En primer lloch, com á simples excepcions, estarian aquetas al arbitri y al capritxo del Estat espanyol, central; un govern d' ell podria concedirlas, un altre re-vocarlas; no formarien un cos de dret públich ab un poder legislatiu que lo defensés. En segon lloch, aquetas excepcions limitadas á Catalunya, y lo mateix dihem dels fors y privilegis dins l' Estat espanyol únic, farien á Catalunya odiosa á las demés regions d' Espanya que seguissen centralisadas y subjectes á las cargas de servey general de qu' ella estigués lliure. Aquí entra lo considerar la situació excepcional de Catalunya, ja ab sos antichs fors y privilegis, enters ó modificats, ja ab simples excepcions de servey militar, y altres cargas, als ulls de las demés regions de Espanya.

Que Catalunya se separés de Espanya, continués aquesta com Estat únic, unitari, y Catalunya prosperés mes que las altres regions de la Península, arreglant ella sola sas lleys, sa vida; que Catalunya fos un Estat confederat, las demés regions de Espanya ho fossen també y Catalunya aumentés en prosperitat mes que sos Confederats, no exitaria l' aborritment ni l' enveja malvolent de Espanya, puig ja se farian càrrec los castellans, andalussos, aragonesos etc., de que si nostre antich Principat enten sos interessos y sos drets millor que las altres regions, no 'n valen aquestas de menos.

Pero, que Catalunya no separada ni confederada, sino província del Estat espanyol únic é individit, estigués dintre d' ell ab situació excepcional, ja ab los fors y privilegis (enters ó modificats) per l' estil que baix la casa d' Austria, ja solsament exempta ó exceptuada d' algunas cargas, com baix los Borbons absoluts, aixó mouria l' odi de las altres regions unificadas, centralisadas, subjectes á ditas cargas, puig no comprendrian semblants desigualtats baix lo sistema unitari, dintre d' un Estat únic y d' un dret polítich sol. Y sinó ¿com se mira casi tota Espanya los fors de las Vascongadas? Mentre los demòcratas, y principalment los federalistas, no han dit: aixequem totas las regions de Espanya á tan y mes grau d' autonomía que las Vascas ¿qué no han dit y pensat contra los fors Vascongats la majoria dels espanyols? ¿Cuan no ha dominat, cuan no domina encara l' ideya d' abolirlos, y d' igualar la Vasconia ab lo demés remat espanyol?

Ademés, lo passat de Catalunya ens diu lo que seeria lo cas d' una situació excepcional. Espanya, parlant lo llenguatje de nostres antichs passats, tingue aborritment y malvolenta enveja á Catalunya tots los segles XVI y XVII, y fins l' any 1714, fins á la conquesta de Catalunya per Castella y França, cuan Catalunya era legalment un Estat soberà desde los segles IX y X, unit ab Espanya sols per la persona del monarca desde Carles I y V lo Emperador; n' hi tingué tot lo segle XVIII, part del XIX, cuan Catalunya jamay había estat subjecte á certes cargas, y tot perque ab los fors y privilegis, y ab estas simples excepcions establa lliure de tals ó cuales cargas qu' pesavan sobre las demés regions. Calculem ab aquests antecedents y ab l' exemple de las Vascongadas,

(1) Avans d' haberhi constitució federal á Catalunya, si se declarés independent y separada avans de fer las Corts de Madrid; son objecte principal, la federalisació; avans de acceptar ó regoneixér la Constitució federal, si aquesta fos solament de nom, si fos com lo projecte d' En Nicolau Salmeron, president de las Corts y En Chao, l' any passat, una mistificació y Catalunya no la volgués y passés endavant sens fer cas d' ella, ni firmaria.

En pri-
aques-
ol, cen-
altre re-
h ab un
lloch,
y lo ma-
t espá-
s demés
sadas y
qu' ella
situació
s fons y
excep-
ulls de
ntinués
ya pros-
ula, ar-
talunya
e Espa-
en pros-
l' abor-
puig ja
arago-
at enten-
tres re-
derada,
ividit,
l, ja ab
l' estil
empta ó
Borbons
ns uni-
s, puig
x lo sis-
un dret
spanya
cratas,
: aix-
es grau
y pen-
s espa-
na en-
onia ab
que se-
a, par-
tingué
tots los
la con-
ian Ca-
los se-
ona del
hi tin-
alunya
ot per-
es ex-
u' pe-
aques-
gadas,

quins sentiments se despertarian à Espanya contra Catalunya si dins del Estat únic é individit, ahont la va enfonzar En Felip V ab las armas castellanas y francesas, y ahont está enfonzada encara avuy en dia, vingués Catalunya à ser exempta per los fons y privilegis ó per simples excepcions, de tals ó cuales cargas quedant subjecte ab ellas y centralisat lo demés d' Espanya. ¡Quina aborriçió, quina enveja y quina malevolença!

Mes que dins del sistema federal ó separada d' Espanya, Catalunya estigués mes lliure y pròspera, aixó ja no fora, puig las demés regions no la mirarian exceptuada entre elles, sino desresa; ja no la mirarian com obligada à l' igualtat d' un Estat únic ó individit, sino com emancipada y campant per son compte.

No pot sernos indiferent als catalans que las demés regions d' Espanya ens tinguen ó no enveja, aborriçament y mala voluntat. Son etnològicament nostres parents, geogràficament nostres vehins; ni ab los rossellonesos, ni ab los provençals, ni ab altres nacions tenim l' afinitat, parentiu y veinat qu' ab los aragonesos, valencians, castellans, vascons, andalusos, etc. À la situació actual d' Europa, ab la fam anexionista dels francesos, y ab son centralisme furiós, habem de buscar reparo contra una anexió à la França, ab la cual anexió mes hi perderia que no hi guanyaria Catalunya moral y materialment. Ni ab l' un concepte ni ab l' altre ens convé hostilitat oberta ni dissimulada ab Espanya; sino amistat y emulació en lo be: no pot sernos indiferent qu' ens tingui ó no aborriçament y mala voluntat.

Tant la situació de privilegiada, ço es, tornant als antichs fons y privilegis, tornant al segles XVI y XVII, ni als anteriors; com la situació de simplement exempta ó exceptuada de certas cargas, son insuficients per assegurarli à Catalunya vida propria, autonomia, restauració nacional, renaxensa com à poble, llibertat pública ó general. Habem de buscar per aquet objecte altre situació. — R. F.

LAS ARTS GRÁFICAS.

LA LITOGRAFÍA.

I.

SENEFELDER Y SON INVENT.

En aquest segle de llum y publicitat sembla impossible la rapidesa ab que's forma la llegenda. De Senefelder, inventor de la litografia, contemporà nostre, es tal volta de qui han circulat mes notícias absurdas tant respecte à sa persona com à son invent.

L' instinct del home apassionat per lo fantàstich cobreix de misteri totas las grans coses, y això segurament dona origen à las falsas anécdotas y equivocadas notícias. L' art de la litografia, un dels mes grans invents de nostra època, no havia d' esser menys que 'ls altres y vejemlo voltat de tenebras com sas germanas la tipografia y 'l grabat, à pesar d' esser son origen senzill y cla.

Aloys Senefelder nasqué en Praga l' any 1772, de una familia alemana. Son pare era cómich y debia esser un bon actor, quan lo contractaren pera lo teatre de la cort de Munich, per qual causa Senefelder passà sa infantesa prop de las pedreras de Solenhofen, de que tan de partit n' havia de traure. Gracias à sa posició, son pare 'l pogué colocar en un col·legi ahont rebé una regular educació. À setze anys l' enviaren à l' Universitat d' Ingolstadt per estudiar lo dret, qual estudi odiava tant, com afició tenia à la poesia y à la literatura dramàtica. Poch temps havia qu' era à Ingolstadt, quan feu representar una pessa composta per ell que tenia l' atrevit titol de '*Ls co-neixedors de las donas*', la qual fou ben rebuda.

En 1791 morí son pare deixant sens recursos à sa muller ab sis fills d' els cuales Aloys era 'l mes gran.

Heuslo cap de casa à dinou anys, pobre, sens ofici, sens una instrucció seria, sens los medis pera cumplir lo deber austèr y sagrat que li imposava 'l destí. Lo dur combat de la vida comensava per ell en la adolescència.

Senzill al mateix temps que de gran cor, ni passà per sa fantasia 'l cobart pensament de declinar la grave responsabilitat que sobre d' ell pesava. Al contrari, abraçà resoltament l' únic camí que devant seu obert tenia, per poder mantenir sa mare y sos germans. ¡Se feu actor! Com no era coneugut, no tingué com son pare la sort d' entrar en la companyia de la cort, y s' posà à correr los teatres de província guanyant ab molta pena y treballs lo pa de sa família.

Despres de haber portat per lo espay de dos anys aqueixa treballosa existència, deixà 'l teatre y tornà à Munich, ahont probà de fer representar tres dràmas que ell havia compost aprofitant los escassos ratos que tenia lliures d' estudi y no robantne pochs al descans: *Matilde de Altenstein*, *Lo germà d' Amèrica y 'ls Goths en Orient*, tals son los títols. 'Ls dos primers logrà que 's imprimissen, y l' ansia que la necessitat li dava, lo portava sovint à la imprenta hont acabà per instalarshi dias enters fentse útil treballant tant à la caixa com à la prempsa, lo que 'l deixà completament enterat d' els procediments tipogràfichs. Malgrat de sa activitat, à pesar de son bon zel, sas obras no foren acabadas fins alguns dies mes tard del en que las necessitava, per qual causa perdé 'l fruit de sas vellades, puig lo que del editor rebé ab prou feynas li cobrà 'ls gastos que havia fet. En un dels ratos de amargura que li feu passar aquesta decepció, exclamà: «Si jo tingüés una petita prempsa meva no m' hauria esposat à sufrir aquets retarts y tant ruiñosos gastos; no contant mès que ab mí mateix, hauria anat allà hont volia. Aqueixa per ell desastrosa circumstancia fou la primera causa de la litografia, puig si Senefelder hagués pogut comprar una prempsa y caràcters tipogràfichs, de segur que no s' hauria près la molestia de buscar un nou medi de imprimir. Per la forsa de la necessitat hagué de buscar, donchs, un editor que volgués afavorirlo, puig se trobava en lo cas de no poder pagar los gastos d' imprecció. En vā anà cercant del un al altre quan desconfiat de trobar qui donés à llum sas obras, plé de tristes

al mateix temps que de alé y esperansa, tingué l' ideya mes atrevida y extraordinaria que hage passat mai per la exaltada imaginació d' un poeta. Sens esser ni compositor ni impressor, sens disposar de caràcters, de prempsa, ni de paper, formà l' resolt projecte d' imprimir ell mateix sas obras. Ideya y projecte temeraris à las que l' mon deu l' art de la litografia.

La primera tentativa que feu Senefelder pera trobar un nou modo d' imprimir, fou estampar ratllas enteras en un pá de guix moll servintse de caràcters d' imprenta; després quan estava adormit lo guix se servia de eix contramotillo à manera de matris reproduhiuntlo en cera fosa. Molt débil era aquesta plantxa pera resistir la pressió d' una prempsa, així es que tingué que deixar est sistema, que no podia darli cap resultat satisfactori: en tant aixó era l' invent de la estereotipia.

Llavors probá per altre estil; s' imaginá de trassar ab una ploma de acer lletras al rebés sobre una plantxa d' aram cuberta de barnis y ferla menjar per l' aigua fort. Aquet procediment li sortí bastant bé; un mal torcul que li costà sis florins (dotse y mitxa pessetas pròximament) li servia à imprimir sas páginas ó mida que las grabava sobre la plantxa de coure; mes com que s' veja obligat à planejarla à cada tiratje, arribá à gastarla.

Heuslocapficut altre vegada pensant quina materia podria reemplassar l' aram que per barato que fós era massa car pera la bossa d' un poeta.

Las casas de Munich tenen la major part los corredors enrajolats de pedra de Solenhofen. Senefelder observá que tenian un gra molt fi, y n' tragué la consecuencia de que podrian esser polidas quasi tan bé com lo metall; ne va pendre alguns trossos, s' en serví pera continuar los exercisis de lletras al revés. Un dia de juriol del any 1796, la Providència s' dignà coronar los constants esforços y treballs del pobre Aloys, fentli trobar per casualitat lo que no havia pogut alcansar sa perseverancia. Encarregat per sa mare de pendrer nota de la roba que entregava à la bogadera, en son desordre d' artista no tenint paper al alcans de la ma l' escrigué en un de l' s trossos de pedra servintse d' una tinta composta de fum d' estampa, sabó y aigua, que havia fabricat per cubrir ses pedras à modo de barnis. Ans de esborrar eixa nota volgué veurer que succehiria à la pedra si li dava un bany d' acít: hó féu, y quedà mut de sorpresa al veurer l' aigua fort y l' aigua estendrers, menjar las parts nuas de la pedra aixecant espuma y respectarne l' s caràcters trassats ab la tinta grassa. D' un cop d' ull conegué l' partit que s' podia treurer de la oposició dels cosos grassos y dels ácits, com de las propietats absorbents de la pedra de Solenhofen y plé d' alegría y entussiasme vegé l' nou camí que s' obria à sos ulls enlluernats. Tal fou la part d' aitzar: lo restant perteneix à Senefelder, à son génit y à sa gran perseverancia.

Trassant sobre la superficie d' una pedra pulida ab pedra tosca caràcters ó dibuixos ab una tinta grassa, rebaixantla després per medi dels ácits obtingué reileus, els dava tinta després ab una especie de tam-

pó posava l' paper à sobre y l' imprimia servintse de sa dislocada prempsa.

Feyna pesada fora seguir al pobre inventor en tots sos ensaigs y desenganyys. Dos anys empleyà d' aquet modo, dos setgles foren per ell lo que tardà en poder veurer realisat son bell ideyal de plantar una imprenta de sa nova invenció; fins que al últim, ajudat per son amich Gleissner, compositor de música, la litografia passà del estat de ensaig al de aplicació.

Las primeras obras litogràficas foren dotze cansons ab accompanyament de piano y dos duos de flauta; composició del nomenat Mr. Gleissner. Ben pròmpte aqueixos treballs recomanantlo, n' hi proporcionaren d' altres, ab tant que s' vegé precisat à engrandir son establiment. En sa consecuència l' inválida prempsa fou reemplassada per una de nova, que bastant li costà ferla anar be, fins al punt de arrepentirse de haber espatllat la vella.

Quan s' aixeca una casa per tot hi ha puntals, quan comensa de caurer, hasta l' s vehins s' en apartan: aixís succehí à Senefelder, que en sos jorns de desgracia tal volta ni trobà qui l' consolès, mes començat à esser protegit per uns per tot ni sortiren d' altres, entre l' s tals MM. Steiner y Falter que li confiaren molts treballs ajudantlo ab llurs consells y diners. Las moltas obras que tenia per fer lo precisaren à buscar un calígrafo que li tracés sobre un paper lo que ell volia, per lo qual li donà la tinta ab que havia de escriurer, passà l' contingut del paper à la pedra y heus aquí inventada la autografia, descubriment que l' immortalisaria per sí sol. (Any 1798).

En aquesta època presentà sos ensaigs à la academia de ciencias de Munich que li envià de regalo dotze florins animantlo à seguir endavant. Menos mesquí 's mostrà l' Elector de Baviera que ni envià cent.

Senefelder ab la febre d' inventar, modificà moltes vegadas sos sistemes sens abatrers may per la falta de resultats y deixant la literatura hó era tot per son art, escribent, dibuixant, impressor y maquinista.

En 1800 se li associà Mr. Felip André d' Offenbach y à instancies d' aquest presentà à Lòndres una memoria de son descubriment al Patent-Office. En 1801, Mr. Frederich André, germà del nomenat, demanà à París un privilegi d' importació que obtingué lo 11 de febrer de 1802; l' tercer germà dels citats André fou qui formà l' projecte d' associació per la explotació de la litografia en Europa, pero à causa de que Senefelder era mes bò per treballar en son art que per dedicar-se à especulacions, lo projecte no tingué mes que un principi d' execució. Aloys en aquesta època enriquí son invent ab lo grabat sobre pedra.

Sos germans s' habian anat fent grans, y per desgracia li pagaren molt mal los sacrificis que per ells havia fet, puig ajuntats à ell, per enveja, y moguts per la avaricia, li ocasionaren disgustos y entorpiements sens mida; així es que quan Senefelder sen anà à recorrer las ciutats de Lòndres y de Viena ab Mr. André per posar en planta l' projecte d' establir imprentas litogràficas en totes las principals capitals d' Europa, haventse aquells quedat à Munich al cap del establiment, venian d' amagat sos secrets procediments à tots los especuladors que be l' s ne paga-

van, convertintli en inútils los privilegis que tenia y l' que acabava d' alcansar de la academia de Viena (1803).

De tornada á Munich formá un nou establiment que si se donava bells impresos, deixava pochs beneficis no essent petita causa la competencia sembrada per lo desagrahiment de sos germans. Aixó l' feu caurer en una gran peresa y desalent, cosas per ell may conegudas, puig que ab rahó discorria que havia treballat sols pels altres.

Com un que está cansat de una llarga caminada per la fatigosa pendent d' una muntanya s' asseu á reposar, y despresa, cobrat nou alé, arriba al cim, aixó feu Seneffelder. Passat aquell curt període ab nou ingenier se posà á treballar al perfeccionament de son invent, buscantne novas aplicacions. Imprimí sobre seda, tela, feu papers pintats é inventà l' trasport, ventatje de son art, á la tipografia; escrigué un Tractat sobre la litografia y aconsellat per lo compte de Lasterie y Mr. Engelmann se'n anà á París acompañat de Mr. Knecht á publicar la traducció de dita obra.

Lo bon aculliment que li feren en la capital de Fransa lo decidi á establirshi, puig no pogué rehusar las moltas y generosas ofertas que li feren per posar en planta la fabricació de pedras litogràfiques artificials, cual ideya li sugerí la pór d' agotar las pedreras de Munich.

Lo petit taller que posà en lo carrer de Servandoni, era visitat per los homes mes notables de l' època atrets per la novetat de son invent com per sa senzilla franquesa. L' comte Simeon, allavors ministre, lord Spencer, lord Essex, l' comte de Lasterie, Chaptal, D'Hauterive, los embaixadors y finalment tots los sabis y artistas no se desdenyavan d' enterarse y presenciar las mes petites operacions; devant d' ells tot ho feya y esplicava sens fer misteri de rés: de aquesta manera los artistas se feyan càrrec dels efectes de la acidulació, dels resultats del tiratje y donavan segurs consells als obrers.

Dos anys estigué en París Seneffelder ocupantse especialment de la construcció y venda de prempsas y de la substitució de la pedra pel zinc. També ab sa ardent imaginació posà atenció en qüestions ben estranyas á son invent. Un dia feu plegar las prempsas, y son taller s' omplí de globos aereostàtichs, puig volia trobar sa direcció contra l's vents: ja antes havia fet ensaigs ab un ardor increible pera trobar un blau sólit per la estampa de las robes de cotó.

Finalment, deixá á París, y després de fundar á Viena un nou establiment, se retirá á Munich, ahont visqué tranquilament de una pensió que li donà l' rey, morint en dita ciutat lo dia 26 de febrer de 1834 de sentiment de veurers privat de la vista, que perdé un mes y mitx abans de sa mort.

Los progressos que la litografia ha fet després de Seneffelder, no son mes que perfeccionaments, y de cap manera poden considerarse com à invent, pues que lo que no està molt esplicat en son tractat, està ben indicat al menys, de tal manera que un home un poch estudiós y observador seguint son camí no's pot perdre. L' autografia, la cromo-litografia, las tintas, l' impresió sobre robes, lo trasport, la reproducció de

vells manuscrits, y finalment la prempsa mecànica, tot fou per ell objecte de detingut estudi é investigació.

Excessivament pròdich, lo diner no tenia valor per ell, y l' gastava sens pensar jamay que li pogués fer falta l' endemà, ab seguritat completa per lo seu per vindre, deixantse arrastrar per sa imaginació que á voltas fecunda de ideyas, á voltas activa per una sola, tan prompte n' era un pensador científich, com un inspirat artista, per aixó en los últims anys de sa vida se dedicà á la pintura mostrant talent y geni.

Mes felis que molts altres gènis, Seneffelder se vegé animat y aplaudit en vida, y si hagués tingut un poch de tendencia á la economia, hauria deixat una fortuna á sos fills. Mes per desgracia d' ell á pesar de sus variadas aptituds fou pobre tota sa vida, y sus creacions li feren menjar moltes voltas lo pa ben amarch y ruixat de llàgrimas, patrimoni de molts homes de geni que generalment per tots son bons menos per ells.

Lo rey de Baviera, que 's distingia per honrar las arts, y protegir als artistas, sentí molt sa mort é hi feu aixecar un mausoleo de pedra litogràfica, après de haber fet enmotllar sa testa, per posarla al costat de las dels grans homes que son la honra y orgull de aquella nació. Sus restos mortals estan colocats en lo panteon dels homes ilustres, en la capital de la que ab justicia 's diu la moderna Atenas. En mitx d' un dels carrers d' aquesta s' aixeca un monument coronat per sa estàtua: lo carrer s' anomena de Seneffelder.

Joan Serra y Pausas.

À UNA SENYORETA *

MOLT COLRADA

QUE 'S PLANYIA DE VIURER SOLA EN LO CAMP.

Nos han contat per aquí,
(No sé si es cert ó mentida)
Que sola no vos esteu
Ni passeeu la vida trista,
Sino que hi ha un cavallér
Que cada jorn vos visita,
Que ja ve aixis que 's fa clàr
Y ab vos s' está tot lo dia,
Que vos ayma ab tal deliri
Que á tot arreu vos seguia,
Sia al riu, sia al jardí,
Sia al camp ó be á la vinya,
Y prendat de vos n' està
D' una manera infinita
Tant, que pel vostre demunt
S' hi conexen sus caricias
Puig vos cubreix ab un vel
Las mans y la cara fina.
¡ Es ben galan cavaller
Lo sol que sempre os visita!

MARÍA DE BELL-LLOCHE.

ELEJIA.

À LA MEMORIA DE TERESA.

Començaren per' ella les hores d' agonia; sa respiració penosament minvava com minva l' aigua que demunt l' arena seca cau; sos ulls, miralls puríssims ahont se reflectava tota l' intel·ligència y ensemgs tota la bondat de s' ànima, s' apagavan per obrir-se aviat à la llum eternal; y tota sa figura prenia l' color del marbre.

Mentrestant la nit enmantellava ab espessesombres la terra; esbarts de negres núbols lliscavan per l' espay y ni un estel brillejava en l' horisó, ni cap auzell cantava en l' arbreda vehina; tot era silenci y tristó entorn d' aquella casa avans tan alegre. Tot plegat un rossinyol dexá ohir sa melodiosa veu y en lo bell mitx del cel aparegué una estrella. ¡Ay! l' Àngel de la Mort havia cobert ja del tot ab ses negres ales lo cap de la verge.

¡Pobre Teresa! s' es morta quand les flors llençaven à sos peus ensisadors perfums, quand lo ventijol servava per ella ses millors carícies, quand les il·lusions de la jovenesa l' hi presentavan à tot' hora llurs afalagadores imatges.

¡Pobre oraneta ferida pe'l caçador qui may s'erra!
¡Pobre espiga tallada pe'l segador qui may se cansa!

Ella era l' orgull de sos amichs y l' alegria de sos parents. Quand en les llargues vetllades d' hivern s' asseyem tots entorn de sa llar payral, joyosos esclats de riurer sortian sovint del cercle; ella era qui l's feya esclarar y qui l's inspirava. Disposta sempre à fer la felicitat de tots los qui la rodejavan tenia per cadasquà una paraula d' afecte, una mitxa rialla, una mirada tendre. Y ara amiga del cor ¿com tornarem à ta deserta llar? ¿Qui besará los cabells argentats de tots desditzats pares? ¿Com restarà sense tú en lo mon ta germaneta, eura arrencada de l' tronch que la sostenia?

«Jo no sé pas entendrer la vida sense l' Art» solia dirme à voltes. Y era que l' armonia, l' color, la ral·lia parlavanhi à son cor un llenguatje misteriós, quals frases, un cop enteses, eran son torment y al mateix temps sa ditxa. ¡Y ses pintures començades ahir restarán sens' acabar! ¡Y la flama sagrada que il luminava son front s' es apagada per sempre! Demà las gents al trepitjar la llosa del sepulcre ahont ella jau, no ploraran, no, à l' artista desconeguda qui caygué en la tomba com cau de l' arbre l' fruyt à qui'l vent arrebassa tantost ha fet la primera brotada.

Un jorn la vegi en una festa; un magnífich trajo cubria ses esbeltes formes y preuhats joyells ornavan sa garganta y ses mans.

Tot respirava en son entorn animació y alegria; ella empero restava enujada y com trista car son ànima pura no's trovava à pler entre 'ls goigs ab que'l mon à sos adoradors regala.

Jo la vegí també, à la tremolosa resplandor de quatre atxes de cera groga, envolcada en sa blanca mortalla, les mans creuhades demunt lo pit; volguí contemplarla de prop. Sa fesomia restava tranquila y riallera; dormia 'l somni etern, com dorm l' infant recolcat en lo pit de sa mare. Y es que 'ls àngels de la terra, sols en lo sepulcre troban la felicitat que l' mon debades los ofereix.

Ahir ani à plorar al cementiri. L' escalf suau de la primavera ha fet que totes les flors allí plantades hagen tret florida. Jo volguí cullirhi per recort una rosa blanca qui demunt son tronch se gronxava; mes quand l' haguí arrencada del roser se marsí entre mes mans y ses fulles empesés per l' oreig del cap-vespre s' enlayraren fins als núbols perfumant ab llur olor l' espay. ¡Ma dolça amiga també s' ha enlayrat fins al Cel després d' haber perfumada la terra ab l' incens de ses virtuts!

Barcelona, Juny, 1873.

PERE NANOT-RENART.

LOS BUFOS Y SOS ADMIRADORS.

Altre vegada per las cantonadas dels carrers de Barcelona s' han vist los cartells anunciants la vinguda à aqueixa ciutat de la companyía dramàtica, titulada Bufos. Altre vegada los catalans tindrán ocasió d' admirar en lo Teatre Espanyol lo engendrament mes abigarrat que produhir pot l' espanyola escena. Altre vegada la juventut elegant de Barcelona tindrà ocasió d' aplaudir frenèticament los gestos desenvolts de mes de quatre suripantas. Altre vegada algunas mares poch escrupulosas podrán contemplar com se cubreixen de rojor las galtas de sus tendras fillas.

Precis nos es confessar que sembla impossible que las taules escénicas, trepitjadas tantas y tantas voltas per las incomparables creacions de Lope y Moreto, Gutierrez y Hartzenbusch hagin arribat en los cas de presentar comedias (si es que tal títol mereixen) ahont tot lo seu mérit artístich, tot son valor literari, tota sa importancia dramàtica se reduheix à alguns moviments voluptuosos, à alguns gestos provocadors y à algunas riallas luxoriosas. Es à dir tot allò que ferir puga a'ls sentits, rés directe al cor, y que sols tendeixen à despertar las passions y à exercitar lo sensualisme, que enmolleix las forsas de l' home, fonament y peu de l' embrutiment dels pobles. Pero lo que succeeix no 'ns extranya, en aqueix país ahont la política y no mes que la política absorbeix l' atenció dels governants, ahont no existeix la verdadera lluita de principis contra principis, de escola contra escola, de ideas contra ideas, sino de personas

contra personas, en aqueix país repetim, no hi ha memoria, no hi ha recort que un Gobern cualsevulla hajia sentat bases ó hajia pres disposicions per atacar la desmoralisació, que com à exèrcit en país conquistat tendeix à sér la senyora, la reina, l' avassalladora de tota la rassa llatina. Y ho serà: no pot negarse. Desgraciadament las probas son massa palpables y prou à la vista saltan per poguerne dubtar ni un sol moment. Lo can-can nascut à París desgraciadamente se balla fins en alguns pobles de nostres muntanyas. Lo sensualisme ab poch ne té prou, es com una reguera de pòlvora que encesa en son estrem, s' inflama tota ab una rapidés estraordinaria. Se manifesta per tot arreu y de mil maneras, en los teatres, en las modas, en las costums, en la prensa, en cert llenguatge que no rebujan usar la que se diu classe alta fins à la classe baixa. Y no obstant entremix d' aqueixa barreja d' ideas y principis que bullan continuament d' eixas creuadas de sabis que cada dia de nostre terra brollan, d' entremix d' eixas escolas que cada jorn naixen, ni una idea, ni un home, ni una escola, surt tronant contra eixa desmoralisació y eix embrutiment.

Hi ha moments donats en la vida social en que sembla que la gravitació del mon se pert, en que tothom tremola, en que tothom se mira espantat, en que la propietat perilla, en que la familia va à desapareixer en que las creencias fugen, en aqueixos moments crítichs se prenen disposicions per salvar l' ordre, la propietat y la familia, lo ciutadá contempla com una espasa sospen sa llibertat, se prohibeixen tota classe de periódichs artístichs, científichs y lliteraris; pero los centres de caràcter *sui generis* que mes d' un n' hi ha à Barcelona, ahont lo mes *escullit y lluhit* de nostre juventut hi passa horas enteras entre mitx dels plahers mes desordenats, ahont aqueixos centres tenen sempre llibertat, quedan sempre oberts, per escupir ab sa asquerosa baba la magestuosa vestidura que per terra n' arrossegua la civilisació en sa triomfal carrera.

Per això dihem que no 'ns estranya lo que succeeix, per això no 'ns estranyaria tampoch veurer com la senyora Pezzana en lo Prado Catalan, se troves devant de un petit públich que ni un aplau so tal volta 'l hi dongui, y los Bufos en lo Teatre Espanyol plé de gom à gom ne tindrán una ovació dia ria y palmas y toyas y flors y coronas. Pero es precis posar remey al mal, es precis deturar la corrent d' eixa vinguda que per tot vol estendrers, es massa fresh lo conflicte de que acaba de sér teatre la vehína França perquè lo poble espanyol y especialment lo català, qu' es el que més ha conservat aquell caràcter enter y viril d' els Laurias, Fivaller, segueix lo desordenat camí que nascut y arrelat en la Babel del segle XIX vol estendrer son brancallatge demunt totas las societats. Aqueix remey no s' hi posa ni aqueixa corrent se detura ab cambis polítichs, sino impriminti caràcterísticas costums, verdaderas costums, costums patriarcals, sóbrias y virtuosas.

Tan solsament d' eixa manera, ab sas propias formas, ab sa fesonomia particular, ab sa fesonomia especial, ab son caràcter *brusco* pero independent pot

Catalunya reconquistar aquell prestigi, aquell respecte y aquella admiració que en altre temps varen tenirli sempre las demés nacions d' Europa.

Ivo Bosch.

LO LLIT.

À MON GERMÀ FREDERICH.

A casa tinch un llit vell
Que 'l guardo per recordança:
De jaspi de dos colors
Las sevas posts son pintadas,
Te los peus esculturats,
Y l' escultura es daurada.
Nuvís en ell varen ser
Mon besavi y ma besavia;
Son quatre generacions
Las que ha vist, l' una apres l' altra.
Ay! que 'n deu saber est llit
De l' amor tendras paraulas,
De somnis bells del infant
Y del qui's mor de pregarias!
En est llit vaig vindre al mon,
Y en ma infantesa anyorada
Hi dormia ab mon germà
Y al despertarnos jugavam.
La meva mare en est llit
Doná al Senyor la seva ànima...
Ara beso aquellas posts
É hi deixo brusantas llàgrimas.

Mare meva del meu cor,
Qu' en la Gloria tens posada,
Fesme lloch al teu costat,
Pus fora tu, tot me manca,
Y prega al Omnipotent
Y à la Verge sobiranà
Que, quan ells sian servits,
Des d' est llit ab tu me'n vaja.

ANTONI CARETA Y VIDAL.

1867.

FULLAS DE LLOR.

À MON VER AMICH J. RAMON Y VIDÁLES.

Esta fulla du per nom *La nina dels ulls blaus*.
Com que la tasca es llarga faré per manera de ser tant concis com ho permeti la composició.

Està dividida en quatre veus: 1.ers y 2.^{ons} tenors, barítonos y baixos. Estan en tò de do: compàs dos per quatre; temps *allegro grazioso*.

Comensan ab un cant sincopat, elegant y fácil, dihent:

Lo aucell festiu
que te son niu
entre 'l boscatje,
al sol naixent
rendeix placent
dols homenatje.

Si res important té lo cant que acompaña la lletra mes amunt posada, no succeix lo mateix en lo que vé.

Pareixme sentir l' ω remor de l' aigua que rondina tot passant per 'ls palets, me sembla sentir dè molt

lluny la poética campana que fa pujar al cel voltat de pura essència y mística pregaria l' *àngelus*.

¿Sabs!, amich Ramon, perque m' impresionan tant estos vuyt compassos? Perque son una imitació de ls cants catalans, perque nos recorda l' estil de nostres cantúries y las bellesas de nostra música.

La lletra diu:

Per l' pedregam
ni un brot d' agram
los vents perdonan,
y als cabridets
sos mugronets
las cabras donan.

En compás de sis per vuyt hi ha catorze compassos que res tenen per ferne esment.

Está en *fa* natural; compás dos per quatre.

Parauvos auzelladas que ab ràpit vol fendi l' espay, escoltau lo cant d' un cor enamorat: pàrat tú també, oreig de la matinada, detén ton pas, resta mut y quiet fins que lo jovencel que ab tan sentiment trovas d' amor canta, hâjia, de son cor á dojo llenat l' amor. Fins lo pastor que ab son fluvial cants de sa terra toca, també para sas melodías: sas cabretas tampoch cridan: lo llaurador que en lo camp vehí trevalla deixa la reya y embadalit escolta. Escoltem també nosaltres.

Ja canta; parems.

Detén ton pas mon be ramell de perlas
y escolta los cants bells.

Y com si l'eco fos reflectit per las fullas dels arbres tornarás á sentir: *y escolta los cants bells*, imitació que fan molt pianíssim y deixant sentir la tercera, «la» menor

¿Per qué no dura mes eixa melodía? ¿per qué sas notas que forman un ramell de perlas, fentnos gosar mentres y despues de sa audició, no's multiplican? Pero..... encar canta mes lo jove.

No sents com son amor festiu pregonan
per ls boscos llurs palaus,
los auzellets de amar pena nos donan
nineta dels ulls blaus.

Sí, enamorat donzell: al mateix temps que sentim lo suspir de ta pastora que enmirallantse en l'aygua de la font hont cada jorn devalla per darte vida ab las paraules que surtan de sos llabis, sentim, transformat en notas musicals, lo bâtrer de ton cor; sentim que tas queixas corrent van al cel dels ulls de ta nina voltadas ab los cants

dels rossinyols, pinsans, cardinas, merlas,
verdums y passarells.

Lo mohiment contrari que hi ha quan de «fa» se'n passa á son to relatiu «do major» fa molt efecte pero En Clavé hi haguera pogut posar alguna cosa en las véus intermediarias, que 's coneixés mes valentia en lo escriurer y per cert que hi vindria molt be lo que vuy dir.

Delicat y tendre es la tros que diu:

¿Per qué per ben amar
rigors, donchs, haig de teme,
perque á lo foch que'm crema
remey no puch cercar?

¡Llástima gran quedí tan flach d' armonia!

Ab lo mateix estil va seguint la melodía que canta: si res hi falta, sóbrahi l' expressió. Tornan repetint lo cant ja dit. Si la música es inspirada, tendre y fàcil, ¿qué'n dirém de la lletra?

No 't vuy privar de tenir lo gust de saberla.

Me abrusa l' cor lo foch de ta mirada
nineta dels ulls blaus;
Mes jay! que si te allunyas, ma estimada,
creix mon ardor mes graus.
Ditxos qui amar podrá sens ferte agravis
eixos ulls de cel.

Y aquí com en altre lloch he dit, repeteixen, fentho pianíssim y produhínt un gran efecte, *eixos ulls de cel*. Va seguint dihent:

Ditxos qui logrará de aqueixos llabis
xicular la dolça mel.

¿Vols, amich Ramon, mes tendresa y mes sentiment en mes pochs versos? ¿Vols que en menys paraulas te fassia sentir las queixas d' un pastor, que mor d' anyoransa? Si t' ho pogués cantar, ja que 's impossible posarho en nota en est lloch, feriat sentir la delicadesa y al mateix temps la originalitat de la melodía que 'ns ocupa. Sens cap mica d' esfors te presentaria est aixam de bellas notas com brillantes estrelles sortidas d' un cel d' amor; com torres d' espuma que'l buf de la inspiració ha purificat; com flors delicadas que'l vent de la primavera las ha empomelladas per gaudirse ab sa fiafre y sa color.

Y encar per pintarho mes viu escolta la lletra y música que segueix.

Volguessis habitar
ma rústica cabanya,
pogués jo ab tú en companya
ma vida ab goig passar.

Per tú perdo l' sossego,
per tú llenso trist plor,
per tú sols á Dèu prego
per tú suspira l' cor.

Bo será no passar avant sens dirte quatre paraules. Si en *Las flors de maig* vaig dir mon juhí descarnat y, per molts massa sech, culpis á elllas mateixas. Ab lo cor ple d' esperansa de trovar una composició que á mes de las bellesas melòdicas reunís un plan ben desarrollat, de véurehi la part armònica mes ben tractada de lo que hi es, prengui la ploma per ferne de las *flors* una bonica fulla mes; per desgracia no succehi aixís.

Eu *La nina dels ulls blaus* hi veig qualcuna cosa de bo: no aquella puresa ni atreviment que pot presentarse en las quatre véus, ni aquells mohiments nous y d' un efecte sorprendent que poden ferse: no, no hi veig aixó, pero si mes cuidado en lo escriurer. Deixant passar que allà hont diu:

Per tú perdo l' sossego,
per tú llenso l' trist plor
per tú sols á Dèu prego
per tú suspira l' cor.

los tenors primers se tocan ab los segons quan no estan sobre, y quasi sempre sens tercera. Pero, si be tinch l' obligació de dir tot lo que hi ha, no vuy estendrem versant sobre faltas que ara, n' estich ben

segur, no's ferian. Prou n' hi ha esmentantlas: aquest es mon objecte.

Seguin la martxa del coro.

De «fa» natural major passa á «la» bemol: compás dos per quatre.

Mentre los primers tenors sostenen la dominant «mi» y los segons la tònica, baritonos y baixos fan un mohiment un poch viu, mohiment que, en veritat, no lo accompanyan molt be los primers y segons tenors. Baritonos y baixos al uníssono, diuhen:

La nineta dels ulls blaus
que s'escondolgué per graus
del pastor las mans enllassa.

Acaban los baritonos y baixos quan fent estos «si» y «mi» bemol respectivament, los primers y segons, al uníssono, fan un cant que no produueix l' efecte que feria si's tregués lo «si» bemol dels baritonos.

Diuhen:

Y lo enamorat pastor
flamejant sos ulls d'amor
á la nina ab foch abrassa.

Segueixen uns pochs compassos en «do» natural menor, acabant ab la dominant que serveix perfectíssimamente per entrar en lo cant primer. La lletra es differenta.

Y un aucellet
recullidet
entre'l boscatje
lloa en sos cants
dels dos amants
lo prometatje.
Y l'aura pura
llensant frescor
per la espesura
murmura amor.

Y jo, posant fi á esta fulla, molt baix, diré:

Del amor n' es una filla
La nineta dels ulls blaus.

MODEST VIDAL.

LA NENA DORMIDA.

En cambra bonica—y en llit d'or y plata,
D' aromas y violas—voltat de garlandas
Ne dorm una nena,—la nena mes maca,
L' ergull de la terra,—l'enveja dels àngels.
Ne dorm; mes sos llabis—de rosa n' escalan
Y, bells, sonrientes,—paraulas n' escampen.
Ne dorm; mes somnia;—veniu, escolta;
Entre de puntetas:—sentiula com parla?

Jo tinch las joguines—millors que vosaltres.
Hont va aquesta... mira—si'n tens que mes valguin?
Contempla la nina;—contempla y compara...
La meva es un àngel;—alló... una ninara.
Quins ulls qu' esparpilla.—Jo crech qu'á fins guayta.
La meva rateta.—La meva estimada!
Mireu quina boca,—quin coll, quinas galtas,
Quin front, quinas trenas,—quins ulls, quina cara!...
M' estimas, perlata?—Pobreta manyaga.

Apa, apa vesteixem;—arreglam; afanyat
Que á baix ja m' esperan—las mevas companyas.
Sents, sents com me cridan—y riuhen y cantan?

¡ Iré ben bonica! —Mes qu' ellas: ¿ Ta mare ?
Vestit nou de seda,—qu' hi ha doble falda,
Ab llassos y cintas—y mánigas amplias;
Anagos ab puntas,—mixetas brodadas...
¿ No fa que no'n tenen—com jo, de polacas ?
¿ Que'n son de lluentes;—las borlas com ballan!
Sents, sents com me cridan?—Ja vinch. ¡ Ay! afanyat.

¡ Qu' hermos! —Es un llíri;—Qu' es fi; quina flayra!
¿ Vols dàrmel? —Ay festa! —L' iré á posá ab aygua,
Lligat ab dos rosas—que tinch, y una dalia,
Ben prop de la Verge—que tinch á la cambra.

Te dich que t' estimo...—pe.tons... a..brassa..das,
A..cos..tat; aju..pat.—¿ Un al..tre ? Te un al..tre.
¿ Un al..tre? Prou.. do..na.—Me'n vaig. Adeu, ma..re.
Per Deu, no feu fressa.—Parleu ab veu baixa.
Deixaule que dormí;—no cal despertarla.
Deixaule qu', en sos somnis,—recordi sas galas.
Joguinas rameni,—y rigui... be massa
Que'l temps, ab llestesa,—vindrà, ab coentas llàgrimas,
Del cor de la nena—fent berlas sangnantas.
Ditxosa, tu nena,—felis, benhaurada.
Que, fins tot dormintne,—la nina amanyagas,
Y't posas bonica,—y jugas, y saltas,
Y't mous, y't bellugas,—y rius ab companyas,
Y tocas floretas,—y admirats gracies,
Y veus á la Verge,—y, alegra, y cofada,
Ne fas, amorosa,—petons á ta mare.
Dorm, dorm... no't despertis;—dorm, dorm, benhaurada,
Que'l temps, ab llestesa,—ja ve, ab coentas llàgrimas
Dels cors que's despertan—feut berlas sangnantas.

ANTONI VILA Y GUYTÓ.

Figueras 1.er de Febrer de 1873.

AIXÓ HA MORT ALLO.

Tot té la séva época, en va es que's vulga disfressar ab las exigencias d' avuy las cosas que sols ahir tenian rahó d' esser. La juventut, anhelosa sempre de saber, si bé tal volta massa descuidada en estudiar lo passat y en aproveitarse de sas llissons, desitja cosa nova; cosa compatible ab lo temps en que viu.

Si's vol que lo que s'en vá sia admirat en tot lo que té d' útil, encar que no més sia per lo que pot servir d' ajuda al estudi de las costums d' un poble, deu presentarse tal com era en sos bons temps; ab sas ridiculesas y sas bellesas, may trayent aquellas pera que estas ressaltin més; d' altre manera no té objecte.

Y d' aixó ne son bonas provas las rifas, los pous, los pessebres y cent otras cosas que poden citarse y que tant carácter donaren á las costums del poble de Barcelona, quan cumplian las necessitats del temps en que existian.

En aquells temps, que'n dihem bons per lo mateix que son passats, ja qu' es mol antich trovar dolent lo present, tots los diumenges á la tarde, á l' hora en que'l sol fa menys necessari lo aixugarsel' front, la part menestrala de Barcelona sortia á dar una volta per las vellas murallas de terra y mar admirant los capritxosos jardins qu' oferian las eixidas de las casas, y las ben conresadas hortas qu' estenentse entre la ciutat y las montanyas disputavan al mar l' arenosa platja, robant cada dia un tros mé

al imperi de las onas, y allá, al cayent de la tarde en llargas comitivas de bellas donzelletas y alegres fadrinets tot atravessant la espessa arbreda del passeig de Sant Joan, compareixia tothom à la cita, com de costum donada, al vell pou de Sant Jem.

Un cop ja allí, un quarto ab recansa, desembossat per alguna mare dava dret à que tota la familia quan menys, puig que sovint se veyan aplegadas las de una escaleta en pes, begués à doijo l' aigua del renomnat pou. Apres d' una llarga assentada, en la que las ignocentes brometas que s' llensavan may embrutian los llavis de ningú, ni menys enroijir feyan las galtas dels qui las escoltavan, de la mateixa manera, ab algun jove més ó menys impresionat per la mirada d' una donzella, ó ab una d' estas més ó menys capficada per haver vist un cos mes estret que l' seu ó unas mitjas més ben reixadas que las qu' ella acabava, las comitivas feyan via cap à casa.

Aquell temps no tenia més necessitat per est cantó y aixís no es estrany, donchs, que tan facilment se complis. Lo qui havia anat al pou un diumenge ja s' creya ab la obligació de trevallar una setmana sensera sens pensar ab més *aixelades*. Avuy dia lo pou encare existeix, pero no compleix l' objecte d' avans; la juventut es una altre y en vá es que's vulga presentarlo ab tot lo que exigeix la necessitat d' avuy, res se'n traurá; al contrari, se fará un mal robant un dàto de molt preu per l' estudi de las costums de Barcelona.

Aixís també teniu las rifas, ¡quina diferencia d'ahir à avuy! Ahir eran un joch ignorant; avuy son un càcul; ahir eran un passatems, avuy son un crim.

Ja se savia; en aquell temps, al tornar del pou tothom feya dressera per la capelleta de Marcús. Allí s' hi trobava l' senyor Esteve sentat en la cadira de cuiro que feya joch ab la taula, lo qui à la claró de dues candelas que tancavan dos fanalets de sepulcre, amanit ab sa llibreta, son tinter de plom y la ploma d' oca, se disposava à escriurer la xistosa quant sensilla y may prou acabada relació de la donzella, ó la epigramàtica expressió del jove atrevit. No s' coneixian los bitllets ó s' feya com qui no s' hi atinava. Al escrit que constava al costat del número l' accompanyava lo domicili del *jugador* y com tothom tenia sis dias per pensar ab lo que faria posar lo vinent diumenge, d' aquí que la taula s' omplis de curiosos volent escoltar cosas bonas, y entre las riallas y l' s' nous dictats qu' acudian y que eran proposats al moment ja teniu al pobre senyor Esteve, més amohinat que bromista, disposit à demanar lo quarto pera acabar qu' es lo que l' número costava. Los premis consistian en un mocador de crespó, una mantellina de franel-la que tant s' estilava llavors, un quadro representant un acte religios, etc. Si treyau, ¡oh, si treyau! L' alegría que rebia durava temps, pero molt temps y una rifa en una casa feya època, aixís sentiau molt sovint; quan vaig treure aquell mocador vaig teni l' *gran*, ó quan me tocà aquell quadro la *noya* m' habia passat la rosa. Del content vostre ne participava tothom. Quan se sabia l' número afortunat ja no s' ignorava lo nom del *jugador* y mentres li portavan lo premi à casa ja tenia tot lo vehinat darrera à donarli la enhorabona.

Passava una dona: — ¿qui ha tret? — La senyora Quimeta del carrer de las Semoleras. — Me n' hi vaig — ¿Qui diu? — La senyora Quimeta... — Esperis que també hi vinch. Y s' arribava à casa la Sra. Quimeta y la botiga s' omplia de gent y en lo padris de totes las botigas del carrer s' hi veyan las mestressas — ¡Quina sort! deya una dona passant — No me n' parli, filla, feya una altre. Desde aquell dia, si eran richs, tothom ho sabia: los venia de... *la rifa*.

Pero avuy aquella broma, aquella satisfacció, aquell treure de per riure es inútil. La época nostra no es que s' fassi criminal, sino que si té alguna cosa que constitueixi un crim apparenta no adonarsen. Avuy la rifa es la perduda de cent familias no essent la fortuna de cap, puig que si algú s' creu esser ditxós al atrapar lo que n' dihem la grossa, s' erra, ja qu' al trovarse ab caudals que may havia somiat, poch recordador de lo que li ha calgut torsar l' espinada pera heurels, los llenys ab la mateixa facilitat que li han vingut, y quan los diners son fora, be n' son d' amarchs los recorts que deixan! perque si s' comprend que l' home que trevalla sempre reposi un dia no s' esplica com lo qui ha passat llargs temporadas curant las durícias de la ma dintre uns perfumats guants, torni à agafar la eyna.

No son menys dignes de recordansa 'ls pessebres. ¡Los pessebres! ¡Quànta diferencia dels d' avans ab los d' are! Si es cert qu' aquells tingueren la época, y no menyspreable, ¿quànt no ho es, també, que dels d' avuy no s' en parlará mai?

Avuy no s' mira ab qui es lo pessebrista, ni ab son nom, ni ab son ofici, ni ab lo carrer en que viu, ni menys ab lo públic que pot concorre à veurels. Avuy se creu que tot tan se val; avuy se creu qu' un pessebre lo pot fer qualsevol que tinga sols humor: es una errada; lo que podrà fer un qualsevol es presentar un paisatje més ó menys agradable, ple de veritat històrica, rublert de detalls si s' vol y sens que, com vulgarment se diu, se li trobi cap pel; pero d' això à un pessebre aytal com s' ha d' entendre, hi ha una diferencia sens mesura: hi ha l' infinit. Perque jo no puch compendre un pessebre fet al carrer de Fernando, ni al de Mendizabal, ni al passeig de Gracia; jo no m' sé avenir à que l' pessebrista siga un americà, un metge ó un atvocat ni me l' sé ideyar en una casa que tenen piano y que tots los diumenges passan las vetlladas en companyia d' algunas famílias entregats à l' *americana* ó als *rígadons*; no me l' imagino à la claror del gas, ni l' veig possible ab un públic del que acostuma à concorre à las salas pera entrar à las quals no s' passa abans per la cuyna ó pe l' menjador.

Pero si me l' esplico, pero si l' veig en lo carrer, per exemple, de Perot lo lladre, en los de Sant Pere, en lo Padró, en lo de las Freixuras, ó en qualsevol travessia del carrer de Sant Pau; y en un d' estos carrers jo hi veig un matalasser, un xocolater, un torner ó bé un sabater que cada hu per si sol me fà cara d' esser capas d' organizar un pessebre, y per mes qu' en la botiga del primer hi veig llum de gas, me conhorta l' petróleo que s' veu en lo segon, y m' animan las llumaneras dels altres; mes, sia com se vul-

ga 'l llum, tots tres m' ensenyan en un prestatge del sostret una bona renglera de grasols.

Mal efecte 'm faria que 'l pessebrista 's digués don Carlos ó D. Fernando ó D. Frederich: un home que tinga qualsevol d' aquests noms es incapaz de munir un pessebre; ja 'l darse 'l tractament de *don* es un inconvenient. Ell no pot dirse mes que senyor Joseph, senyor Joan, senyor Bartomeu y fins senyor Felip, pero sempre *senyor*.

Lo pessebrista es sempre propietari d' una casa veïlla, que per lo regular no treu escaleta al carrer; ell l' habita tota y per anar als pisos heu de passar per la botiga.

Segueix com lo primer las tradicions de la terra y 's plany de que 's perdin. No protesta contra aytal oblit, pero, mentras fa la séva, deixa seguir als altres esperant que vindrà un dia en que serà observat y comparat ab los altres, y que llavors regoneguda la superioritat de las costums que segueix serà imitat.

La època de guarir lo pessebre es per ell una època verdaderament d' amohino. May se 'l trova à la botiga, y durant al menys una quinzena, si 'ls seus amichs de ca 'l barbé volen fe 'l solo que no contengas ab ell.

Amich del pessebrista sol serho algú del vehinat que tinga un qu' altre estudi: un d' estos homes com n' hi han molts, que may escriuen, ni enrahonan res d' importancia, pero que en tots los llochs que 'n tenen los trobeu. Parla poch, y, quan escolta, un momument de cap ó de llavis es lo judici que forma del qui enrahonea. Tothom espera y creu lo seu fallo y d' ell se diu qu' escriu molt bé y que té una boca d' àngel. Alguns dels seus amichs mes intims saben qu' ell va inspirar, per exemple, al autor del auca «*Vida del Hijo malo*» y fins hi ha qui assegura qu' es d' ell li radolí que diu: «*Inquieta á unos gallos.*»

La influencia d' aquet coneget es lo matament dels pessebres. Ell s' empenya en ferhi figurar algun avansament de la època y com que fins la gent que convida es precisament la que marxa ab aquella, lo amich de la tradició, té d' escoltar com un jove molt elegant, esplicant lo que veu à traves de sos lentes fa esmentar à una senyoreta, que no 's pot donar compte del perquè un gresol à cada replá d' escala, com un pastor es més alt qu' una casa, y com un arbre à qui 'l riu rega sos arrels, fa surtit la copa per dalt d' una muntanya.

Si l' amo fa posar l' espectador en posició de veure per lo forat d' una muntanya un lluny que representa la marina, l' espectador esclata en una rialla puig qu' ha vist una fragata acorassada qu' ab lletras qu' omplen lo costat del barco diu «*Numancia.*»

Pero quan lo pessebrista comensa à creure lo mal que fa disfressant los pessebres es quan segur de causar una gran sorpresa, ensenya un ferro-carril que sortint d' un túnel aixafa una criatura. L' efecte d' esta observació es ben contraria del que 'l bon home esperava.

—M' agrada, diu un, ¿com no ha atinat en posar una casa de locos per aquí prop.

—No, fa l' altre, mello hauria estat un municipal aturant lo tren y prenenentli l' número.

Lo pessebrista ja apagaria 'ls llums, pero altres observacions per l' estil lo tranquilisan y es que ja comensa à veurar la relació que deu guardar lo pessebre ab la gent que l' visita. Així quan tothom li diu: *fins un altre any*, ell fa tot desanimat: no sé si 'n faré.

Benhauradament lo aconhorta un vehí que capitaneja tots los estadants d' una escaleta: ¡Qué bé está li diuhen! ¡Es lo mello qu' hem vist! ¡M' agrada mes que l' any passat!

Aquestas familias restan à la casa fins molt despres que 'l pessebre es apagat; segons quins dias un dels noys se posa sota una taula y canta l' adoració dels sants Reys. Per més que son gent que l' han vist quinze voltas, ja se sap: quan surten se deixan caure à casa 'l pessebrista, ahont sempre hi portan algun coneget nou.

Y aquí obran conversa, y mentres se planyen del temps y de las cosas com van, l' amo 'ls hi conta com vá perdent las ganas de fer pessebre, perque no hi veu l' afició d' algun temps y perque molts dels que 'l visitan hi van més per bromejar que per altra cosa; conta com de tot se riuhen y com alguns apagan los llums de la escala, cremantse, y molt, quan es à ensenyar una dona que donava beure à una criatura y quals brassos y canti li fóren trencats per una saba de simolsa que sens qu' ell pogués adonarsen tiraren al pessebre una colla de capsverts.

Estas explicacions fan esclamar als oyents: ¡que 'm diu! —¡Quina poca vergonya! —¡Ahont hem arrivat! —¡Me 'n faig creus! y altres.

En va es que 'l pessebrista atribuixi la determinació à la poca afició d' are en veure aquestas coses: l' inconvenient se trova en voler parodiarlas; en volerlas presentar, avuy que no son de moda pera certa gent, ab lo trafo qu' ell creu exigeix lo nostre temps, sens veure qu' ab las exigencias d' avuy en certas coses sols tenen rahó de presentarshi las novas, y com tot té sa època, si vol esposarlas com sempre cerqui gent que las hajin vist sempre iguals, ó fassis ab aquella que, identificantse en la època dels pessebres, veu en ells lo servament de nostres bonas costums y la tradició d' una cosa que tant s' havia arrelat en nostra terra.

Francisco Manel Pau.

NOVAS.

Lo dissapte 28 del mes passat s' estrenà en lo teatre de Novetats la comedia en tres actes y en vers de D. Joaquim Ascensi d' Alcàntara. Reservantnos tratar d' ella mes detingudament, direm que l' obra fou ben rebuda en general, puig si l' primer acte s' escoltà y's finí ab molta fredó, en los segon y ters fou critat l' autor à l' escena.

Ultimament en lo teatre de Novetats s' estrenà la comedia en un acte *Lo barret blanch*.

En l' article *Lo parlament de Casp* publicat en un dels darrers números hi passaren per alt les següents importants erratas: Pàgina 141, ratlla 46, columna primera, diu: *avivar y ha de dir ovirar*. Pàgina 142, ratlla 48, columna 1.ª, diu: *ofieran per argument d'en Jaume*, y ha de dir *ofieran per argument lo testament d'en Jaume*. En la mateixa pàgina, columna segona, ratlla 59, diu: *bulles y ha de dir fulles*. En la pàgina 144, columna 1.ª, ratlla 52, diu: *Justicia y ha de dir Justiniá*.

També en l' article titolat *Teatre* que vā en l' últim número s' ha d' esmenar lo seguent: en la pàgina 160, columna 1.ª, ratlla 13, allí hont diu: *la idea general del drama no pot esser moral* ha de dir: *la idea general del drama no pot esser mes moral*.

Hem llegit en un diari de Reus que 'ls noys de las casas de Beneficencia de aquella ciutat han estrenat lo vestit de pagés catalá. No podem menos de felicitar als iniciadors, puig es aquesta la manera que aprenjan en aquella tendre edat á estimar lo de sa patria. Hi ha coses á primera vista superficials, mes que tenen en lo porvenir suma trascendencia y aquesta es una d' ellas.

Trametem á nostres lectors las bases del certámen poétich que en la ciutat de Lleyda celebrarà la ACADEMIA BIBLIOGRÁFICO-MARIANA lo dia 19 de octubre del any actual. Lo tema escollit per esta societat en la onzena anyada de sa instalació es: *Nostra Senyora del Sagrari de Toledo*. Los premis son los següents: un *laud de plata y or* al autor del millor poema sobre dit assumptu, una *cilara de plata* al autor de la millor llegenda, una *lira de plata* al que presenti la millor oda, y una *ploma de plata* á aquell que en prosa correcta y elegant presente lo mes escullit treball descriptiu é històrich del santuari de la Verge que la societat se proposa enaltir. Aquests premis son exclusivament en obsequi á la llengua de Castella. De mes á mes la societat la JUVENTUT CATÓLICA DE LLEYDA ofereix una *assutzena de plata* á la millor poesia catalana dedicada á la Verge en lo misteri de sa Concepció puríssima.

Una senyora académica amant de nostra literatura, patria fa ofrena també d' una *espiga d' or* per la mes digna *composició catalana* ahont ressalti la tendresa y l' amor á Maria, celebrada baix la forma métrica ó invocació que 's vulla.

Molt nos plau la constancia de la Juventut católica de Lleyda en l' amor que á sa llengua manifesta; en quant á la digna senyora que te á bé ocultarse ab lo vel de la modestia sentim, al elogiar ab tota l' ànima son noble desprendiment, no poder col-locar son nom al costat de tots aquells bons catalans que, com á tals, s' engrandexen fent grans las cosas de la terra.

Lo dia 24 de setembre d' aquest any s' obrirà una exposició de Bellas arts en l' edifici que per tals objectes s' alsá en lo passeig de Gracia. Á ella son in-

vitats tots los artistas espanyols com també 'ls estrangers que residexen en Espanya.

Lo distingit escriptor En Constanti Llombart está escribint un tractat sobre ortografia valenciana.

Fentnos eco de las quexas de molts suscriptors á la *Biblioteca catalana* preguem á son director D. Marian Aguiló la continuació d' aquesta obra ab tan èxit inaugurada.

Ha visitat nostra redacció *La Revista del Ateneo Leridano*. Essent president de la secció de lletras de esta societat lo literat català En Lluís Roca y Florejachs esperem veurer en sas columnas alguns treballs en nostre idioma.

Lo conegit poeta en Pere A. de Torres, autor del drama *La clau de casa* ha finit un altre producció en tres actes titulada: *La Verge de la Roca*.

Está á punt de sortir un tomo de poesias elegantíssimes imprés del reputat escriptor en Francesch Ubach y Vinyeta.

S' ha publicat ja á Girona lo tomo que conté las poesias premiadas en lo certámen que celebrá aquella ciutat l' any darrer; dintre pochs dias sortirà lo cartell d' aquest any.

Haventse suspés altre vegada la *Historia del siti que posá á esta ciutat lo primer Borbon* preguntrem á son autor en Mateu Bruguera pera quan guarda lo finir tan interessant publicació.

Se 'ns ha dit que en la capital de Mallorca sortirà dintre poch un volum de poesias escullidas, dels escriptors d' aquellas illas.

Avuy s' estrena en lo teatre del Tívoli la pessa catalana titulada *Lo pobre diable*.

RECLAMS.

ORTOGRAFÍA DE LA LLENGA CATALANA pér D. Ignasi Ferré y Carrió.

S' ven á casa n' Camí, carrer de la Unió, núm. 26, llibrería.

NIU D' ABELLES.— Colecció d' epígramas dirigida per D. C. Llombart.

Se ven en esta ciutat en la llibrería de Gaspar y Homdedeu, Daguería 20, al preu de 12 rs. encuadrat en rústica.

Lo secretari de la Redacció, ÀNGEL GUIMERÀ.